

‘We moeten beseffen dat we allemaal het **belang van het kind** dienen’

Eén op de zeven scheidingen verloopt problematisch, met alle ellendige gevolgen van dien voor kinderen en hun ouders. Orthopedagogen Gerda de Boer en Jurjen Tak maakten deel uit van het Expertteam ouderverstoting/complexere omgangsproblematiek, dat advies uitbracht aan het kabinet over deze problematiek. Een van de belangrijkste aanbevelingen: hulpverleners moeten in een vroeg stadium in actie kunnen komen om te zorgen dat de situatie niet uit de hand loopt.

Jurjen Tak

Eerst maar even de terminologie. Jurjen Tak vindt dat ‘ouderverstoting’ geen recht doet aan de complexiteit van de problematiek. Hij spreekt liever over contactverlies. “Ook dat woord is niet perfect, maar het is in ieder geval neutraler van aard. Wat we zien, is dat er ontzettend veel onderliggende dynamieken zijn die tot contactverlies tussen ouders en kinderen kunnen leiden, vandaar dat we het woord ‘verstoting’ te beperkt vinden.”

De discussie over de juiste terminologie is illustratief voor de weerbarstige problematiek waarmee het expertteam zich heeft beziggehouden. “Complexiteit is hier wel het kernwoord”, zegt Tak. “Deskundigen vertelden ons: we hopen niet dat jullie dé oplossing gaan adviseren, want die is er niet. Deze problematiek heeft de neiging zich voort te planten. De splitsing die je bij ouders ziet, doet zich vervolgens ook voor in de hulpverlening en tussen hulpverlening en de rechtspraak. Er zit een lelijke dynamiek omheen.”

Maar dát er iets moet gebeuren, is volgens de leden van het expertteam evident. Bij tien tot twintig procent van de scheidingen lukt het ouders niet om goede afspraken te maken over de zorg voor de kinderen. Met alle gevolgen van dien; heel veel kinderen die dit meemaken gaan op volwassen leeftijd in therapie. Gezien de hoeveelheid scheidingen gaat het om grote aantallen. Tak: “Orthopedagogen hebben soms tot wel tachtig procent gescheiden ouders als cliëntèle. Toch leek er lange tijd weinig urgentie om er

iets aan te doen. Scheidingen hoorden er min of meer bij en in de opleidingen werd er weinig aandacht aan geschonken.”

Factor tijd

Een van de rode draden in het rapport van het expertteam is de factor tijd, die er in veel gevallen voor zorgt dat de problemen verergeren. “Veel ouders gaan meteen naar een advocaat. Of ze huren een scheidingsexpert in die vooral naar de financiën kijkt en het ouderschapsplan erbij doet”, zegt Gerda de Boer. “Als de zaak dan bij de rechter komt, dan heeft die rechter geen rapportages of ouderschapsplannen die systeemtheoretisch, pedagogisch en psychologisch voldoende gefundeerd zijn. Dat is een groot gemis.” Daarnaast zorgen juridische procedures voor veel vertraging, meent Tak. “Als een moeder niet wil dat haar kind naar de vader gaat, zegt een rechter vaak: laten we hangende de procedure eerst maar even zorgen dat er rust in de tent komt. En dan kan het kind dus niet naar de vader. Voor je het weet, ben je een jaar verder en heeft de vader-kindrelatie allerlei schade opgelopen. Vermoedens van onveiligheid moeten altijd goed onderzocht worden, maar in de tussentijd moet je wel een veilig alternatief voor het contact organiseren.”

De factor tijd kan echter ook in je voordeel werken, vindt het expertteam. Hoe eerder je als professional bij een scheiding betrokken bent, hoe groter de kans dat je kunt voorkomen dat de scheiding leidt tot contactverlies tussen kinderen en ouders. Zo pleit het expertteam voor het instellen van een ScheidingsAdviesTeam, waarbij ieder wijkteam een gespecialiseerde hulpverlener heeft die een – eventueel regionaal functionerend – netwerk heeft dat op indicatie te hulp kan schieten – denk aan disciplines variërend van traumatherapeuten tot huisvestingsambtenaren. De Boer: “Op die manier creëer je een plek waar je vroegtijdig kunt screenen en signaleren of er factoren zijn die een risico vormen voor het ontwikkelen van problemen.”

Tak: “Voordeel is dat we niet iets nieuws hoeven op te tuigen, maar dat het ScheidingsAdviesTeam kan aansluiten bij de bestaande structuur van de wijkteams. Het moet onder andere een loket worden waar leerkrachten, huisartsen en andere professionals terecht kunnen als ze signalen opvangen dat het niet goed gaat. Een ouder die nooit op school komt is bijvoorbeeld zo’n signaal.”

Brug tussen hulp en recht

Een andere aanbeveling van het expertteam is om beter te letten op het naleven van de omgangsregeling. Nu kunnen ouders zich vrij gemakkelijk daaraan onttrekken, zeker gezien de lange looptijd van juridische procedures. Dat moet anders, zegt De Boer. “We hebben voor ons onderzoek ook gesproken met ouders en volwassenen die als kind met contactverlies te maken hebben gehad. Ze vertelden ons dat ze zich soms ontzettend voelden overgeleverd aan de hulpverlening, behalve als het aankwam op handhaven. Dan zei de hulpverlener: jullie hebben afspraken gemaakt en daar moet je je aan houden. Maar zo makkelijk gaat dat niet. Die verantwoordelijkheid moet niet alleen bij de ouders liggen.”

Gerda de Boer

Gemeenten steeds actiever

Hoopvol is dat steeds meer gemeenten zich bewust zijn van de problematiek die scheidingen met zich meebrengen, zo blijkt uit een rapport van Scheiden zonder Schade. Bij een op de drie gemeenten is er sprake van gemeentelijk beleid, terwijl 20 procent van de gemeenten aangeeft daar ver mee te zijn gevorderd.

Het programma Scheiden zonder Schade werkt in opdracht van VNG en de ministeries van JenV en VWS aan een nieuwe manier van hulp bieden bij scheiden.

<https://vng.nl/sites/default/files/2021-04/eindrapport-stand-van-zaken-gemeenten-szs.pdf>

Expertteam

Het Expertteam ouderverstoting/complexere omgangsproblematiek werd samengesteld uit een divers gezelschap van onder meer een rechter, een psychiater, een beleidsmedewerker van de Raad voor de Kinderbescherming, een hoogleraar Pedagogische Wetenschappen, een psycholoog en de orthopedagogen Gerda de Boer en Jurjen Tak, die zich beroepsmatig en in allerlei hoedanigheden al lange tijd bezighouden met (complexere) scheidingen. Familierechter Cees van Leuven was voorzitter van het expertteam.

‘Het langetermijnbelang van het kind is ook het langetermijnbelang van de ouders’

> “Het is echt niet zo dat we meteen voor straffen en sancties pleiten, integendeel”, zegt Tak. “Maar we pleiten wel voor het op tijd inzetten van bepaalde drukmiddelen, door betere samenwerking met de politie en een laagdrempelige toegang tot de rechterlijke macht. Als de bezoeker niet wordt nageleefd, zou een hulpverlener de rechter moeten kunnen bellen en zeggen: kom even meepraten, zodat ouders weten wat de gevolgen zijn als ze op dit pad doorgaan. Het gaat erom dat kinderen beide ouders blijven zien, mits dat in een veilige setting kan. Maar die kun je als hulpverlener ook creëren.”

De Boer: “Een betere samenwerking tussen zorg en rechtspraak is cruciaal en daar is dit een voorbeeld van. We moeten beseffen dat we allemaal het belang van het kind dienen en daar zou het handelen op gericht moeten zijn.”

Tak: “Het langetermijnbelang van het kind is ook het langetermijnbelang van de ouders. Daarom moeten we die brug bouwen tussen hulp en recht. Doordat we met verschillende disciplines in dit team hebben samengewerkt, hebben we leren zien dat rechters en sociale wetenschappers beter kunnen samenwerken dan ze denken.”

Sekse-bias

Het expertteam signaleerde volgens Jurjen Tak ook dat er anno 2021 nog altijd sprake is van een sekse-bias. “Vaders die we hebben gesproken, klaagden hier over. Nog altijd is er een diep ingesleten overtuiging in onze cultuur dat moeders betere opvoeders zijn dan vaders en dat kinderen meer naar hun moeder toe trekken. Een van de gevolgen is dat rechters eerder geneigd zijn kinderen toe te wijzen aan de moeder. Er is nog veel onderzoek te doen op dit terrein, maar het uitgangspunt zou wat ons betreft veel meer moeten zijn dat beide ouders voor hun kinderen moeten zorgen en dat kinderen daar ook recht op hebben.”

Een aandachtspunt is dat het overgrote deel van de hulpverleners van het vrouwelijke geslacht is. Mannen voelen zich soms bij voorbaat op

achterstand staan, zegt Tak. “Mannen uiten hun verdriet bovendien nogal eens anders. Als vrouwen gaan huilen, vindt iedereen dat zielig. Maar als een man met een deur slaat, rent iedereen weg.”

De Boer: “De hulpverlener wordt ook bang van dat gedrag, die denkt: jeetje, wat doet die man moeilijk. Ik heb in mijn eigen praktijk altijd veel oog voor de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen, maar om me heen zie ik nog collega’s die snel geneigd zijn in te zetten op een minder prominente rol van mannen als de scheiding eenmaal een feit is. En dat is jammer.”

Ontwikkellijnen

Een groot deel van de orthopedagogen wordt nog steeds een beetje bang als ze met gescheiden ouders te maken krijgen, merkt Gerda de Boer. “Dan denken ze: o god, dit is moeilijk, wat moet ik doen?” Volgens haar kan de Richtlijn Scheiding een handvat bieden om vroegtijdig bepaalde risico’s te kunnen signaleren. Daarnaast vindt ze dat beroepsverenigingen deze problematiek hoger op de agenda moeten zetten. “Er zijn de afgelopen tien jaar veel interventies ontwikkeld in de pedagogiek en psychologie, ik vind dat ze daarover in gesprek moeten gaan om tot een gerichtere aanpak te komen. Daarnaast pleiten wij als expertteam voor meer onderzoek naar effectiviteit en veelbelovende interventies, zoals klinische gezinsinterventies wanneer een ouder het contact met een kind verloren heeft.”

Het volgende kabinet zal moeten bepalen wat er met de conclusies en aanbevelingen van het rapport gebeurt, maar Jurjen Tak en Gerda de Boer hebben goede hoop dat de politiek er serieus mee aan de slag gaat. Het rapport is hier te lezen:

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2021/02/04/bijlage-1-adviesrapport-expertteam-ouderverstoting-complexe-omgangsproblematiek-januari-2021>.

*tekst: Raymond Krul
beeld: Shutterstock*